

ДУК «Бярозаўская раённая бібліятэчная сістэма»
Вайцяшынская сельская бібліятэка

СМАЧНА

ЕСЦІ!

СТРАВЫ,
ХАРАКТЭРНЫЯ ДЛЯ ВЁСКІ ВАЙЦЯШЫН
БЯРОЗАЎСКАГА РАЁНА

**Смачна есці! : Стравы, характэрныя для вёскі
Вайцяшын Бярозаўскага раёна / склад. Л. І. Рудзьман. –
Бяроза: ДУК «Бярозаўская раённая бібліятэчная сістэма»,
Вайцяшынская сельская бібліятэка, 2022. – 24 с.**

ВЯЧЭРА

- Чэрава, чэрава,
Чым ты павячэрала?
- Павячэрала капустай,
Аржанога хлеба лустай,
Свежасмажаным ліном,
Свежаспечаным бліном,
Бабкаю з начынкаю,
Сальцісонам,
Шынкаю,
Хатнюю каўбаскаю,
Вантрабянкай наскаю.
А яшчэ былі,
Канешне,
І мачанка,
І яешня,
Сала,
Грэчневая каша,
І смятана,
Сыракваша...
Усяго і не панесці.
А ўсё роўна хачу есці...

Г. Бураўкін

Небагата жылі нашы дзяды-прадзеды. Перабіваліся часам з хлеба на квас. Але ж і ў іх былі свята з гасцямі, з песнямі за шчодрым сталом. І будні дзень, бывала, радаваў як свята, калі на стале з'яўляліся сытныя, духмяныя стравы.

Выданне знаёміць са стравамі беларускай кухні, якія раней гатавалі жыхары вёскі Вайцяшын у паўсядзённым жыцці і падчас свят. Дарэчы, вельмі многія старадаўнія стравы гатуюцца і сёння і з'яўляюцца сапраўдным упрыгожваннем стала, робяць сучаснае меню болей вытанчаным, разнастайным, карысным.

Рэцэпты страў запісала з вуснаў жыхарак вёскі Вайцяшын Рудзьман Алены Фёдараўны, Цімафейчык Надзеі Аляксееўны, Чарных Мары Ільінічны бібліятэкар Вайцяшынскай сельскай бібліятэкі Лідзія Іванаўна Рудзьман.

Бульба, як і хлеб, ніколі не прыядаецца. З яе можна прыгатаваць больш за пяцьсот страў.

БАБКА

БУЛЬБА – ХЛЕБУ ПАДМОГА

Буйную бульбу абіраюць, дзяруць на тарцы. Запраўляюць смажаным салам з цыбуляю, мясам. Перамешваюць у чыгунку і запякаюць у печы на гарачай чарэні, прыгарнуўшы чыгунок жарам. Бывае, дабаўляюць у бабку мукі ды круп, а то і грыбы, сухія чарніцы, як на чый смак. Бабка смачная з малаком салодкім і кіслым, са свежай смятанай. У бабкі шмат назваў: дранка, бульбяная каша, таркаванка. Разгадаўшы рэбус, вы будзеце здзіўлены. Аказваецца, бабку называюць яшчэ словам мужчынскага роду.

6

6

8,9

Адказ: ЦЭЦ

ТАЎКАНІЦА

БУЛЬБУ ВАРАЦЬ, БУЛЬБУ СМАЖАЦЬ,
А ПАД'ЕСЦІ НЕ ДАДУЦЬ

Абраная бульба,
звараная ў гаршку,
таўклася ў рашцы
драўляным таўкачом,
запраўлялася смажаным
салам з цыбуляю, а калі
быў пост, то сімнем ці
бобам. Бульба выкладвалася ў гліняную міску і
ставілася ў гарачую печ, каб запыклася. Елі з гурком,
капустаю, расолам, малаком.

СМАЖОНІКІ

Пачышчаная бульба
рэзалася на невялікія
кавалачкі, змешвалася з
мясам ці салам. Для смаку
дабаўлялі кроп, цыбулю,
соль па густу. Усё
складвалася ў гліняны
гаршчок, запоўнены на
адну трэць вадой. Гаршчок ставілі ў печ, каб упарылася.
Ох і смачныя смажонікі з пачы!

ДРАЊІКІ

КАЛІ БУЛЬБА ЁЎЦЬ, ТО МУЖЫКУ НЕ ПОСТ

Пачышчаную бульбу нацерці на мелкай тарцы. Зліць лішні сок. Дадаць у бульбяную масу яйка, смятану, муку, цыбуліну (таксама нацерці на тарцы).

Пасаліць і папярчыць па смаку, усё перамяшаць. Алей разгрэць на патэльні. З дапамогай лыжкі сфарміраваць невялікія аладкі. Абсмажыць іх да гатоўнасці.

Бабчыны дранікі

Бабка ўстала раненька,
Да святла,
І гарачых дранікаў
Напякла.
Дранікаў-бульбянікаў –
Смакаты,
Дранікаў-бульбянікаў
Залатых.
- Ешце, ешце, дзетачкі,
Па талерцы поўненькай!
Еш, унучка-кветачка,
Еш, унучак-сонейка!

Алесь Пісьмянкоў

КЛЁЦКІ

НАШ ВАСІЛЬ НА РАБОТУ НЕ СІЛ,
А ЯК КЛЁЦКІ Ў МАЛАКУ – ЗА ЧАТЫРОХ ПАВАЛАКУ

Бульбу дзяруць на тарцы. Адціскаюць сок рукамі і качаюць з цеста галушкі. Кідаюць іх у гаршчок і вараць (не мяшаючы) у малацэ або ў вары – закіпеўшай

падсоленай вадзе. Клёцкі, звараныя ў вадзе, потым забельваюць малаком, каб смачней было есці.

Ядуць клёцкі па-рознаму: як рэдкую страву, з поліўкаю, сухімі, абліваючы іх смажаным салам з цыбуляю ці смятанаю.

ЖУР

0,5 кг аўсянай крупы заліць халоднай вадой на ўсю ноч. Раніцай крупа працэджвалася праз сіта, атрыманую масу разводзілі цёплай вадой і варылі да загусцення,

увесь час памешваючы. Для смаку і паху дабаўлялі прыправы, соль і смажанае сала з цыбуляю. Разлівалі ў міскі. Елі як гарачым, так і халодным.

ТАЛАКНО

Аўсянае зерне клалася ў чыгун. Залівалася вадой і парылася ў печы. Затым зерне сушылася на печы. Калі высахне, яго таўклі ў ступе, а потым палілі, чысцілі ад смецця, высыявалі. На жорнах малолі на муку. Гэтую муку разводзілі вадою як хто любіць: хто гусцей, хто рэдка, і так ужывалі ў ежу. Было смачна і сытна. Талакно бралі з сабою ў поле, на сенажаць ці балота.

КВАС БУРАКОВЫ

- НЕ КАРМІЎ КАРОВУ БУРАКАМІ, НЕ ПАШЛЕШ ЗА БЫКАМІ
- НЕ БЫЛО НАС – БЫЎ КВАС,
І НЕ БУДЗЕ НАС – БУДЗЕ КВАС

Абраныя сырыя буракі рэзалі на доўгія брусочки і ў дзежцы залівалі халоднай вадой. Дзежка ставілася ў высцёпку (цёплая камора), каб квас там квасіўся. А праз тыдзень ён быў ужо гатовы, смачны і шыпучы.

САЛАДУХА

Перш-наперш рабілася падкалодка – жытняя мука з вадою калацілася і ставілася на ноч у цеплае месца для бражэння. А раніцай у печы ў гліняным гаршку падкалочвалася яшчэ вадой і варылася да загусцення, увесь час памешваючы, каб не прыгарэла.

КАПУСТА

ЛУСТА ДЫ КАПУСТА – НЕ БУДЗЕ Ў ЖЫВАЦЕ ПУСТА

У гліняны гаршчок клалі 1-2 бульбіны, парэзаняны на кавалачкі, свіную рабрынку, а калі быў пост, то замест рабрынкі клалі сухія грыбы, сухую рыбу, квашаную капусту. Усё залівалі вадой і ставілі ў печ. Для смаку і паху дабаўлялі прыправы: цыбулю, кроп, перац і зноў ставілі таміцца ў печ. Ох і смачная гэта капуста!

ЮШНІК

- СЁРБАЎ ЮШКУ, НА ДНЕ ГУШЧА
- ГУШЧУ ПАЕЎ, А ЮШКУ НА ГУРТ

Сухія грыбы, свіное мяса, 1-2 бульбіны, жменьку куцці, 1-2 цыбуліны клалі ў гаршчок, залівалі вадой і варылі. Потым у гэтую страву ўлівалі шклянку капуснага расолу з капустай, а таксама 100-200 грамаў свежай свіной крыві. Усё гэта варылася ў печы і гарачым падавалася на стол. Гэтая страву і вока цешыла, і апетыт наганяла.

СІМНЕ

Ільняное насенне пражылася перад агнём у печы. Затым у ступе таўклося як мага драбней, потым высявалася. Сімнем запраўлялі капусту, таўканіцу, елі з варанай ці печанай бульбай.

ДУХМЯНЫ ХЛЕБ НА ЗАКВАСЦЫ

- ХЛЕБ ПЛЯЧЭЙ НЕ ГОРБІЦЬ
- ХОЦЬ У ДАЎНІЯ ЧАСЫ, ХОЦЬ У НОВЫЯ,
А ХЛЕБ УСІМ ПАТРЭБЕН
- БУДЗЕ ХЛЕБ – БУДЗЕ І ПЕСНЯ

Спачатку трэба прыгатаваць закваску: перамяшаць 2 сталовых лыжкі жытняй мукі, 100-150 грамаў вады да кансістэнцыі густой смятаны. Паставіць у цёплае месца на 1-2 сутак, затым закваску трэба “карміць”: 3 дні па 2-3 разы дабаўляць муку і ваду. Закваска вырасце ў аб’ёме. Потым да закваскі дабавіць 1 кілаграм пшанічнай мукі першага ці другога сорту, 800 грамаў вады, 1 чайную лыжку солі (можна з верхам). Вымесіць цеста, паставіць яго ў цёплае месца прыкладна на 7 гадзін, каб паднялося. 2-3 лыжкі закваскі пакінуць на наступны раз, захоўваць у халодным месцы. Калі цеста падыдзе, раскласці яго ў формы. Выпякаць 1 гадзіну.

Ці гэта звычка, ці патрэба...

Ці гэта звычка, ці патрэба –
Пачуўшы лепшы ў свеце пах,
Я зноў цалую бохан хлеба,
Які трымаю ў руках.

Вось гэта водар! Ну й духмяны!
Смачней за ўсё, што з ім ядуць!
Але ж і варты той пашаны,
З якой на стол яго кладуць!

У ім болей кошту, чым каштуе.
Ды я без хлеба не магу –
Нібы ласунак ем – смакую
І, нібы скарб свой, берагу.

Ў ім – веліч сіл зямлі і неба:
Тут і сяўба, і ўсходаў рост,
І бласлаўленне шчодрай глебы,
Якой не шкодзіць і мароз.

І шум дажджоў, і сонцапёкі,
І каласоў налітых звон...
О, хлебаробы! Хлебапёкі!
За вашу працу – вам паклон!

За мазалі, за кроплі поту,
За працу – зранку да начы...
І я ізноў цалую ўпотаі
Скарынку, цёплую з пячы...

А як за стол сядваю есці,
Хоць і прысмакі ёсць калі,
Імкнуся «Дзякуй» небу ўзнесці
За хлеб, што маю на зямлі...

Тацяна Дзям'янава

ЗАЦІРКА

ЛАХМАНЫ – НЕ АДЗЕЖА, ЗАЦІРКА – НЕ ЕЖА

Мучная страва. Елі яе гарачай звычайна на сняданак ці на вячэру, таму што астыўшы яна гусцела, страчвала свой смак. Трэба ўзяць пшанічную ці жытнюю муку, змяшаць яе ў місцы з яйкам і вадой. Атрыманую масу перацерці пальцамі да камячкоў рознай формы. У чыгунку давесці да кіпення вадку, дадаць мучную масу, соль па густу. Варыць пасля закіпання 5-7 хвілін. Такую зацірку можна забяліць малаком, смажаным салам з цыбуляй, алеем.

ГАРБУЗОВАЯ КАША

ДЗЕ КАША І АЛАДКА,
ТАМ БУДЗЕ І ГРАМАДКА

400 грамаў гарбуза парэзаць на кавалачкі, пакласці ў гаршчок, заліць шклянкай вады, паставіць у печ таміцца на 15-20 хвілін. Затым раскалаціць кавалачкі гарбуза драўляным венчыкам. Дадаць 1-1,5 шклянкі прасяной крупы, 1 шклянку малака і кавалачак сметанковага масла, соль і цукар па густу, паставіць у печ на 40-60 хвілін.

ЯЕЧНЯ

ЧУЖАЯ ЯЕЧНЯ НЕ ВЕЧНА

Трэба ўзяць 5-6 яек, 150-200 мл. малака, 1-2 сталовых лыжкі мукі, соль па густу. Дадаць смажанае сала з цыбуляй. Потым усё перамешваецца і выліваецца ў гліняную міску, ставіцца ў гарачую печ, каб запыкалася. Атрымліваецца прыгожая яечня, як сонейка.

ШУРПА

КАЛІ НА СТАЛЕ ГУСЬ І ПАРАСЯ,
ТО РАБОТА ХАРАША

Мясная страва, якую гатавалі ў час свежаніны. У чыгунок клалі кавалачкі мяса і ліверу: лёгкіх, печані, нырак. Усё залівалі кіпенем, ставілі ў печ. Калі страва закіпала, лыжкай збіралі накіп, затым дабаўлялі соль, розныя прыправы, многа цыбулі, часнок, кроп, лаўровы ліст і інш. Ставілі ў печ для тамлення. За 10-15 хвілін да канца варкі ў чыгунок далівалі шклянку свежай крыві (звычайна свіной), мяшалі і ставілі назад у печ.

НАЛІВЕЙКА ЦІ КРЫВЯНКА

- НЕ БУДЗЬ ЛАСЫ НА ЧУЖЫЯ КАЎБАСЫ
- КАЎБАСА – СЛАВА, А КАПУСТА – СТРАВА

Каўбаса, галоўным інгрэдыентам якой з'яўляецца свежая свіная кроў. Спачатку трэба прыгатаваць крупяную кашу. Бярэм па 0,5 кг грэчневай, ячневай крупы або куцці, варым да паўгатоўнасці. Дадаем выжаркі (шкваркі з адтопленага тлушчу) ці кавалачкі мяса і сала, прыпраўляем кропам, каляндрай, перцам. Дадаем шмат цыбулі (каб крывянка мела салодкі смак), часнок, соль па густу і ўліваем кроў да кансістэнцыі смятаны.

Па жаданні можна дабавіць бульбу, драную на тарцы і адцэджаную ад соку. Перамешваем і запаўняем вычышчаныя свіныя тоўстыя кішкі, канцы якіх завязаны моцнымі ніткамі. Выкладзі налівейку на спецыяльныя металічныя бляхі. Выпякаць у печы 3-4 гадзіны.

КАЎБАСА ХАТНЯЯ «ПАЛЬЦАМ ПХАНАЯ»

- БЕЗ САЛА І КАЎБАСЫ НЕ ПАЦЯГНЕШ КАСЫ
- НЯМА Ё СВЕЦЕ ЛЕПШАЙ ПТУШКІ,
ЯК СВІНАЯ КАЎБАСА

Мясны далікатэс. Мясца з лапатак, шыі, рабрынак рэжам на маленькія кавалачкі, дадаем кавалачкі сала, прыпраўляем часнаком, кропам, каляндрай, гарчыцай, кменам. Солім і перчым на смак. Усё перамешваем у вялікай місцы і начыняем мяснoй масай вычышчаныя тонкія свіныя кішкі. Кішкі напайняем уручную, канец кішкі разводзім дужкай, зробленай з дроту ці з лазы. Зручней рабіць каўбасу ўдваіх. Адзін чалавек кладзе фарш у кішку, другі сочыць за паўнатай напайнення кішкі, раўнамерна «прапіхвае» масу. Таму і кажуць пра хатнюю каўбасу - «пальцам пханая».

САЛЦІСОН-ВАНТРАБЯНКА

СВЯТА ПРЫЎДЗЕ – САМІ ЕШЦЕ,
ДЫ ГАСЦЕЙ ЗА СТАЛОМ ЦЕШЦЕ

Мясны далікатэс. Адварваем мяса з свіной галавы, вантробы: лёгкія, печань, сэрца, ныркі. Потым усё здрабняем, дадаем кавалачкі сала, шкуркі, прыпраўляем часнаком, перцам, соллю, кропам, каляндрай, кменам. Добра перамешваем масу ў вялікай місцы і пхам яе ў вычышчаную тоўстую свіную кішку або ў трыбух (страўнік).

Запякаем у печы 5-6 гадзін. Потым салцісон кладзем пад груз да поўнага астывання.

МАЧАНКА

- У ДОБРАЙ ГАСПАДЫНІ ЁСЦЬ САЛА
І МАСЛА Ў СКРЫНІ
- ЕШЦЕ САЛА, КАБ ДУША СКАКАЛА

Сытная і духмяная стравы. Кавалачкі сала, дамашняй каўбасы, свіную рабрынку некаторы час варым у чыгуне, потым уліваем туды падкалотку — муку, рэдка разведзеную вадой. Для смаку і паху дабаўляем перац, лаўровы ліст, часнок, каляндр, кроп. Варым да гатоўнасці мяса. Мачанка паступова гусцее ў гарачым духу печы.

Стравы асабліва смачная з тонкімі мучнымі блінамі ці аладкамі.

Усе гэтыя стравы трэба гатаваць па-старому проста і дакладна, не мудруючы, каб не смялася потым моладзь, як з дзядзькі-кухара.

З усмешкай згадваецца дзядзька-кухар з коласаўскай паэмы «Новая зямля», ён, вялікі выдумшчык, паспрабаваў зварыць клёцкі ў бярозавым соку. Што атрымалася з гэтага? Адказ у дзядзькавых словах: «Паскудства, брат, і не пытайся!..».

Каб з вамі не здарылася такая гісторыя, гатуйце па рэцэптах нашых бабуль.

Смачна вам есці!

.....

Калі на свеце нехта дзесьці
Умее добра працаваць, -
То ўмее ён і смачна з'есці
І - адпаведна - згатаваць!

Таму - дастойна, без эфекту
Прымай падзяку-пахвалу -
І беларускаму палетку,
І беларускаму сталу!

.....

Ніл Гілевіч, урывак з рамана ў
вершах «Родныя дзеці»

Выкарыстаныя крыніцы:

Бураўкін, Г. Вячэра : [верш] / Генадзь Бураўкін // – Незабудкі : вершы : для мал. шк. узросту / уклад. : У. І. Карызна, Я. І. Хвалей. – Мінск : Юнацтва, 2000. – С. 33. – (Бібліятэка беларускай дзіцячай літаратуры).

Гілевiч, Н. Родныя дзеці [Электронны рэсурс] / Ніл Гілевiч // Беларуская палічка. Беларуская электронная бібліятэка. – Рэжым доступу : https://knihi.com/Nil_Hilevic/Rodnyja_dzieci.html. – Дата доступу : 11.08.2022.

Дзям'янава, Т. Хлеб [Электронны рэсурс] / Таццяна Дзям'янава // Беларуская паэзія. – Рэжым доступу : <https://belarusy.net/taccyana-dzyam-yanava/xleb/>. – Дата доступу : 11.08.2022.

Пісьмянкоў, А. Бабчыны драпікі [Электронны рэсурс] / Алесь Пісьмянкоў // Чытаем дetyам. – Рэжым доступу : <https://chitaemdetyam.com/component/jshopping/product/view/13/1629>. – Дата доступу : 11.08.2022.

Выявы носяць ілюстрацыйны характар.

ЗМЕСТ

Бабка	5
Таўканіца	6
Смажонікі	6
Дранікі	7
Клёцкі	8
Жур	8
Талакно	9
Квас бураковы	9
Саладуха	10
Капуста	10
Юшнік	11
Сімне	11
Духмяны хлеб на заквасцы	12
Зацірка	14
Гарбузовая каша	14
Ячня	15
Шурпа	15
Налівейка ці крывянка	16
Каўбаса хатняя «пальцам пханая»	17
Салцісон-вантрабянка	18
Мачанка	19

